

DOUĂ PORTRERE SEMNATE DE VASTAGH GYÖRGY ÎN COLECȚIILE DE ARTĂ ALE MUZEULUI BANATULUI

Miklosik Elena

În anul 1885 Consiliul Orașului Timișoara a aniversat zece ani de la ocuparea funcției de prefect al orașului de către Ormós Zsigmond și în mod unanim a hotărât să-i comande portretul pentru sala festivă. Gestul a fost o recunoaștere a meritelor multiple ale omului politic ajuns la o vârstă înaintată, dar a fost și un cadou măgulitor pentru colecționarul de artă din Banat.

Nu a fost primul și nici singurul cadou obținut de prefectul de Timiș din partea “publicului comitatului”. În mai 1873, corpul funcționarilor comitatului i-a predat o pictură executată de artistul Szamosy Elek, un portret de aparat de mari dimensiuni (158 x 115 cm), înfățișându-l pe Ormós Zsigmond în scaunul de președinte al comitatului, cu toate accesoriile oficiale ale funcției ocupate, dar și în mijlocul cărților de artă studiate sau scrise de cel portretizat. Lucrarea a fost comandată drept cadou de ziua lui Ormós, care tocmai împlinise vârsta de 60 de ani. Valoarea sentimentală a tabloului a fost sporită prin alegerea lui Szamosy ca executant, cunoscută fiind prietenia lungă și profundă ce-i lega pe cei doi, și cât de mult îl stima pictorul pe “al său Mecena”.¹

A doua atenție a venit din partea “bravilor cetățeni ai orașului liber regesc Timișoara” când aceștia au oferit remarcabilului funcționar din fruntea comitatului și a orașului, în februarie 1883, la împlinirea vârstei de 70 de ani, pictura de mari dimensiuni - “Vanitas” - cumpărată de la Schmaedel Maximilian, un pictor münchenez foarte apreciat la acea vreme.²

În anul 1885 conducerea orașului a dorit obținerea unui portret care să rămână în proprietatea ei, dar să demonstreze admirația și recunoștința pentru conducătorul său politic. Astfel, s-a hotărât comandarea unui portret, de mari dimensiuni, pictorului Vastagh György, care în acei ani lucra la Budapesta. Rezultatul contactării acestui artist este lucrarea executată în ulei pe pânză, cu dimensiunile de 1,55 x 1,15 m, semnată și datată în colțul din stânga jos, cu ocră, "Vastagh György/1885"; astăzi restaurată și purtând numărul de inventar PMT 112 al Muzeului Banatului.

Ormós Zsigmond, colecționar și critic de artă l-a cunoscut pe artist cu mai mulți ani în urmă. În mod regulat a frecventat marile expoziții, saloanele, dar și în afara expozițiilor oficiale obișnuia să viziteze atelierele unor artiști renumiți contemporani cu el. În anul 1872 prin strădaniile lui a fost adusă la Timișoara o amplă expoziție a artiștilor care anterior au expus la Szeged. Originar din acest oraș, unde mai târziu a și lucrat, să fi fost printre pictorii invitați și Vastagh?

Pe lângă activitatea oficială din fruntea regiunii, prefectul, acest om ordonat și cumpătat, înzestrat cu o putere de muncă deosebită, obișnuia să întrețină o corespondență foarte vastă. Alături de corespondența administrativă, pe care de cele mai multe ori o rezolva personal, a avut schimb de scrisori cu foarte mulți artiști.³ Pe baza unor astfel de scrisori primite și păstrate cu grijă putem reconstitui azi relațiile dintre Ormós Zsigmond și pictorul Vastagh György. În colecția Direcției Județene Timiș a Arhivelor Naționale Timișoara am găsit 6 mici scrisori primite de prefect de la pictor. Cei doi s-au cunoscut deja - cel mai târziu - în 1882, deoarece artistul în luna august a acelui an îl anunța că va termina portretul lui Gorove Ist.(Sic!) ca să revină în data de 23 septembrie și să îl întrebe unde să expedieze lucrarea gata de ambalare,⁴

Bănuim că este vorba de un portret ce îl înfățișa pe Gorove Istvan (1818 - 1881), fost ministru în guvernul maghiar, originar din Banat, prieten regretat și neuitat de Ormós, care a decedat cu un an în urmă. Probabil că și comanditarul lucrării este tot prefectul, deoarece în partea de jos a scrisorii, cu scrisul său tremurat și mărunț, a trecut și adresa: "Szerb utca 7 sz." (Strada Szerb nr.7).⁶ Portretul

acesta mai târziu, într-adevăr a fost montat în galeria oficială a prefecturii, dar astăzi nu cunoaștem soarta lui.

Tratativele cu privire la realizarea picturii comandate de conducerea orașului au început în vara anului 1885. Artistul a fost invitat să o facă la Timișoara deși el a început lucrul mai devreme. La 17 iulie îi mulțumește lui Ormós pentru invitația făcută de-a veni la Timișoara însoțit de fiul său, pictor și el, și îi cere o altă fotografie, însă neretrușată, pentru lucrările întreprinse la portret.⁷ Același lucru repetă într-o scrisoare datată cu 5 zile mai târziu și explică faptul că astfel poate scurta timpul în care lucrează după natură și astfel scutește modelul de oboseala ședințelor de lucru. La 1 august anunță data de 5 august ca ziua sosirii lor la Timișoara și transmite că are nevoie doar de 3 zile din partea modelului pentru că lucrările sunt bine avansate.⁸

Cele câteva rânduri zgârcite, aruncate pe hârtiuțele ce formează scrisorile nu ne dau foarte multe detalii referitoare la viața artistului, nici la nașterea portretului aflat azi în colecția muzeului nostru.⁹ Din biografia artistului cunoaștem, că el s-a născut la Szeged în 1834, dintr-o familie modestă. A învățat în orașul natal și în 1848 s-a angajat voluntar în armata revoluționară maghiară. Căzut prizonier la zidurile cetății Timișoara, băiatul foarte tânăr, a fost iertat de autoritățile austriece și trimis acasă. A reușit să urmeze studiile de pictură la Budapesta și la Viena, unde de altfel un văr de-al său, pictorul Vastagh Sándor János, lucra de câțiva ani. A pictat scene de gen, fresce, a executat pictură pentru altare și numeroase portrete. O perioadă îndelungată a lucrat la Cluj, dar a activat și la Budapesta și la Viena. Vastagh György (1834 - 1922) a devenit capul unei dinastii de artiști, deoarece fii săi au urmat calea deschisă de el: Géza (1866 - 1919), cel cu care a promis că va vizita Timișoara, s-a dedicat picturii, iar juniorul György (1868 - 1946) s-a remarcat în sculptură. De asemenea și cei doi copii ai lui György (junior) au devenit sculptori.

Precum pe tot parcursul și la sfârșitul secolului al XIX-lea cele mai bine plătite lucrări au rămas picturile de altar și portretele oficiale. Societatea bănățeană de după 1867 a cunoscut o dezvoltare deosebită către finele secolului. Atât în agricultură cât și în industria

modernizată s-au realizat profituri mari care au fost reinvestite în zonele și orașele care le-au produs. În ciuda unor ani secetoși sau cu producție slabă (cum pare să fi fost 1875/1876) burghezia legată de marile moșii și în același timp și de industria care cunoaște o dezvoltare de tipul celei americane, se întărește și devine o forță financiară și politică. Această putere era etalată (în sălile consiliilor

Vastag György,
Portretul lui
Ormós Zsigmond

orășenești sau în sălile școlilor nou fondate ori în saloanele oficiale) prin portretele oficiale de tip nou ale reprezentanților ei. De fapt acest tip nou de reprezentare oficială aduce foarte mult cu portretele reprezentative întâlnite în galeriile vechilor castele nobiliare. Imaginea este a unei notabilități, redată de cele mai multe ori până la genunchi (mai rar bust), lângă o masă pe care se află însemnele puterii, ale legii, sau accesorii “vorbitoare” despre preocupările ilustrului personaj. Ținuta este sobră, poate mai puțin rigidă decât în deceniile trecute, îmbrăcămintea este în mod obligatoriu acel port de gală maghiar cu toate ornamentele și bijuteriile, la care se adaugă și sabia de paradă, pe care o purta nobilimea la încoronarea lui Francisc Iosif și care,

ulterior, a fost adoptată ca ținută festivă a înalților demnitari. În fundal - în locul stâlpului clasic, care făcea trecerea de la un interior mai întunecat la un peisaj îndepărtat utilizat cu precădere până prin deceniul al 6-lea - apare în general o draperie amplă sau mai rar interiorul unei biblioteci.

Vastag György,
Portretul lui
Ormós Zsigmond, detaliu

Acesta ar fi și cadrul portretului conceput de Vastagh György senior pentru Ormós Zsigmond. Avem în fața noastră un bărbat în vârstă, figura văzută aproape în întregime, așezat într-un fotoliu impunător, în semiprofil ușor înspre dreapta, în spatele lui se desfășoară o amplă draperie roșie-brună. Personajul apare ca o piramidă în fața acestui fundal cald, lucrat în tonuri închise, și în ciuda mai multor puncte luminoase redată cu măiestrie care ar trebui să conducă privirile noastre pe o linie descendentă dinspre stânga către colțul drept jos (măinile, colanul care ține mantia cu blană, sabia) noi suntem totuși atrași de trăsăturile frumoase ale bărbatului

cărunt, calm, luminat blând dinspre stânga sus, care privește undeva în fața lui. Sau poate privește înapoi în trecut?

La acea dată prefectul de Timiș a împlinit vârsta de 72 de ani. După nemulțumirile și zbuciumările din tinerețe a avut o carieră politică plină de succes. A văzut o parte din visele lui împlinite, a obținut două distincții înalte: în 1872 crucea mică a Ordinului Sfântul Ștefan, în 1883 crucea mijlocie a Ordinului Leopold (amândouă sunt purtate la portretizare) și i-au apărut 27 de cărți de artă și de literatură. Însă este la o vârstă înaintată când bolile încep să-și facă simțită prezența iar atât de mult apreciatul cerc al prietenilor din jurul său anual pierde câte un membru. Aceste expresii redade în privirea interiorizată a modelului ne fac să simțim prezența nu a distinsului personaj politic ci a omului în vârstă, a bărbatului cu trăsături plăcute. Nici gesturile mâinilor nu trădează forța, ele doar se sprijină în sabia ținută cu dreapta în timp ce stânga, cu un gest liniștit, obosit, se lasă pe poala mantiei negre ce pare că îi apasă umerii, deși, ca să fie scutit de greutatea ei, marginile au fost deja ridicate peste rezemătoarele fotoliului.

Materialitatea hainelor, blana fină, umbrele, sunt redade cu pricepere de pictor, totuși chipul domină tabloul. Volumul este creat prin gama de culori calde utilizate cu grijă, conturul “moale” al profilului se pierde pe fundalul întunecat, iar pata de lumină de pe frunte dă o notă de gravitate expresiei prin lăsarea în umbră a zonei din dreapta și de sub bărbie. Modelul a apreciat în mod deosebit lucrarea, deoarece din scrisoarea datată 10 octombrie 1885, scrisă ca răspuns, de către pictor, lui Ormós aflăm: “Cu bucurie am luat la cunoștință mult prețuita Dvs. mulțumire și mă bucur în mod deosebit că am putut să fiu atât de norocos încât eu am avut ocazia să execut pentru posteritate cel mai bun portret al Domniei Voastre”.¹⁰

Căutând prezența pictorului Vastagh György în colecția de pictură a muzeului nostru am reușit să găsim încă o lucrare semnată de el.

Înregistrat greșit ca opera lui Vastag Iuliu (!) ce înfățișa “portretul unui demnitar civil”, mi-a atras atenția dimensiunea mare a lucrării precum și locul de unde a ajuns în colecția noastră: Gostatul Jamul Mare. În arhiva instituției noastre nu se păstrează date

amănunțite cu privire la transferurile operate prin anii 1950-1960 din Gostatul Jamul Mare, de fapt din fostul conac din această localitate, astfel că am căutat pe lista celorlalte obiecte provenite de aici. La început am bănuir că ar putea fi vorba de un reprezentant al familiei Karácsonyi sau Zichy, care la sfârșitul secolului a deținut moșia și putea să posede portretul unui membru al familiei, fost funcționar al regiunii sau al imperiului.

Lucrarea prezintă în mod evident un înalt demnitar de stat, este semnată clar cu brun în colțul drept jos: "Vastagh György/1898", este o pictură în ulei pe pânză prinsă într-o ramă grea, sculptată și aurită, are dimensiunile de 1,43 x 1,16 m și este înregistrată la

Vastag György,
Portretul Prefectului
Molnár Viktor

numărul de inventar PMT 804. Nu a fost greu să căutăm și să comparăm trăsăturile bărbatului văzut în picioare, întors spre dreapta în semiprofil, cu o mână pe cingătoare și cu cealaltă sprijinită pe culegeri de legi și documente adunate pe masă, ca în fotografiile și picturile reproduse în litografii la sfârșitul secolului trecut. Astfel, l-am reperat pe parlamentarul apoi Prefectul de Timiș, Molnár Viktor.

Molnár Viktor s-a născut în 1853, a studiat dreptul, în 1884 a fost ales deputat în parlament, iar în 1891 a fost numit Prefect al comitatului și al orașului Timișoara, funcție pe care a deținut-o foarte mulți ani. Luările de cuvânt din parlament au apărut în "Naplók" și pentru activitatea sa în anul 1899 a fost distins cu crucea Ordinului Leopold.¹¹

Portretul este probabil una dintre lucrările comandate oficial de către comitat pentru sala de consiliu. Mai multe surse afirmă că în 1913 ea se afla în clădirea Prefecturii. Este o pictură îngrijită, caracteristică pentru artistul Vastagh György, care obișnuia să onoreze astfel de cereri. Reda în mod fidel trăsăturile omului politic sever, sigur pe propria însemnătate dobândită în urma luărilor de cuvânt în parlament. Bărbatul de 45 de ani trădează puține sentimente, este distant și rece, "se aranjează" în poziția solemnă a unui demnitar, purtând haina de gală în tonuri de albastru-închis cu o mantie brună tivită cu blană de jder, deasupra unor pantaloni roșii. Luciul garniturilor de metal este estompat, sabia abia se observă, fundalul roșu al draperiei, lucrat cu mai mult elan, dă puțină căldură atmosferei. Fața ascetică, freza tunsă și mustața răsucită rămân în zona luminoasă a tabloului de unde personajul privește spre dreapta, peste capetele publicului privitor.

Acest al doilea portret este mai convențional, mai puțin prietenos ca cel al lui Ormós. Știm mai puține detalii despre condițiile creării sale. Pare totuși să fie rezultatul unei lucrări de rutină, deși nu poate fi ignorată perfecțiunea tehnică a lucrării. Nu are nici acel mic farmec al tabloului executat în 1884 pentru Alexandru Mocsoni, păstrat astăzi în colecția Muzeului Brukenthal din Sibiu, care ne înfățișează în mărime aproape naturală personajul, politician renumit, bărbat tânăr, hotărât în hainele la modă purtate cu eleganța omului de lume. Această pictură are o oarecare intimitate, acea căldură minimă care deosebește portretul oficial de cel destinat familiei.

Revenind la activitatea pictorului desfășurată în zona Timișoriei trebuie să menționăm faptul că la 12 septembrie 1898 comisia însărcinată cu grijile construirii bisericii catolice "Milleneum" din Timișoara l-a căutat pentru pictarea altarului principal și a celor două altare secundare laterale și au reușit să contracteze lucrările pentru

prețul de 6.000 de coroane.¹² Altele care și astăzi sunt la locurile lor originale¹³ au fost amplu laudate în presa vremii.

Aceste lucrări ale lui Vastagh György au fost precedate în 1891 de un portret al regelui maghiar Francisc Iosif, pentru Palatul episcopal și au fost urmate de executarea *Portretului episcopului Dessewffy Sándor* în anul 1907.¹⁴

Urmărind datele lucrărilor cunoscute în zona Timișorii putem concluziona că cererile oficiale îndreptate spre atelierul de pictură al lui Vastagh György au fost mai numeroase în ultimii 15 ani ai secolului trecut și în prima decadă a secolului nostru.

NOTE

1. Ormós Zsigmond, *Visszaemlékezések* III, Gyűjteményeim (Amintiri III, Colecțiile mele), Temesvár, 1888, p.95.

2. Idem, p.83.

3. La 7 mai 1889 istoricul Ormós Zs. retras din viața politică a trimis Societății de Istorie și Arheologie din Banat 993 de scrisori diferite și a menționat că “scopul acestora nu este publicarea ci așezarea lor în rândul documentelor istorice”. (Vezi în *Történelmi és Régészeti Ertesítő*, 1890, I, p.117 și 118). În anul 1911 un strănepot al lui Ormós a mai depus câteva scrisori - în special cele primite de la artiști - la acest fond. Din aceste scrisori, împruținate în decursul anilor s-au păstrat unele la Arhivele Naționale Timișoara.

4. Scrisoarea lui Vastagh György adresată lui Ormós Zs., Dir.Jud.Timiș a Arhivelor Naționale Timișoara, fond Ormós 131/685 f.1.

5. Testamentul lui Ormós Zs., aflat în arhivele Muzeului Banatului, dosar fond Ormós. La acea dată (10 august 1894), la sfârșitul vieții încă mai simte prezența prietenilor dragi de odinioară: a lui Murányi Ignác, Vukovics Száva și Gorove István.

6. Idem, nota 4., f.2.

7. Idem, nota 4., f.3.

8. idem nota 4., f.5.

9. Berkeszi István, *Törzskönyv* (Registrul inventar general al muzeului), întocmit între anii 1877 - 1929, la poziția 5228 prezintă lista celor 16

- lucrări depuse de Consiliul Orășenesc al Timișorii prin hotărârea 15178/1920. Numărul 8 pe această listă este această pictură pe atunci înrămată.
10. Idem, nota 4., f.7.
11. Borovszky Samu, *Magyarország vármegyéi és városai*, Temesvár (Comitatele și orașele Ungariei, Timișoara), f.a., p.223.
12. Billédi Ilona, *Ember mindhalálíg/Fodor József/ (Om până la moarte/ Fodor József/)*, Budapesta, 1992, p.42.
13. Oprea Mihai, *Timișoara, mică monografie istorică*, București, 1987, p.225.
14. Berkészi István, în Borovszky Samu, op.cit., p.243.